

Dansk universitetspolitik 1945 – 1975

Else Hansen, seniorforsker. Rigsarkivet, København.

Dansk universitetspolitik var også i årtierne inden det såkaldte studenteroprør i 1968 præget af strategiske diskussioner om studierne rette indretning, deres finansiering og indhold.

Efter krigens afslutning var det et vigtigt tema, hvordan universiteterne kunne sikres bedre økonomiske forhold gennem øgede tilskud fra staten. Skridt til sikring af dette var oprettelsen af Statens Videnskabelige Forskningsfond og Ungdommens Uddannelsesfond i 1952. Fra slutningen af 1950'erne bliver forskellige byggeprojekter realiseret ved universiteterne, dels som nødvendige forbedringer, dels som nybyggeri, hvor ikke mindst de naturvidenskabelige fag får forbedrede faciliteter. Samtidig er universiteternes studentertal kraftigt stigende, hvilket sætter et øget pres på alle dele af universiteterne. Planlægning på et veldokumenteret grundlag blev efterlyst af Det Økonomiske Sekretariat allerede i 1950'erne, og får i løbet af 1960'erne egne fora, specielt Planlægningsrådet for de højere Uddannelser. Nye studieordninger sikrer flere, men mindre eksamener, og studienævn får i svingende grad indflydelse på studierne tilrettelæggelse. Disse interne revisioner af universitetsstudierne sker samtidig med generelle diskussioner om større reformer af studierne form, som indførelse af bacheloruddannelser eller af basisuddannelser. I slutningen af 1960'erne rejser der med studenteroprøret sig et kraftigt krav om øget indflydelse til såvel studenter som ikke-professorale lærere, og i en bemærkelsesværdig alliance mellem kritiske studenter og teknokratiske uddannelsesplanlæggere bliver Styrelsesloven til i 1970.

Som en epilog til denne undersøgelse skal det kort vises, hvordan allianceparterne snart efter går hver deres vej: uddannelsesplanlæggerne får endelig et direktorat for videregående uddannelser i Undervisningsministeriet, mens flere årgange af kritiske studenter helliger sig marxistiske studier på universiteterne.

Det er projektets formål at vise bredden i den kritiske diskussion af universiteternes rolle og funktion som den i hele perioden kom til udtryk gennem debatindlæg, interne diskussioner, kommissionsarbejde og korrespondance mellem ministerium og institutioner, organisationer og enkeltpersoner. Diskussionerne om universitetspolitik tænkes opdelt i nedenstående temaer:

Forskydning fra kultur-holdninger til nytte-holdninger. Er videnskabelig uddannelse et nødvendigt led i den almene kulturelle dannelse – og tjener videnskabelig uddannelse dermed et formål i sig selv? Eller skal videnskabelig uddannelse snarere ses som et nyttigt redskab for samfundets udvikling? Diskussionerne herom rullede dels inden for universiteterne selv, hvor der blandt professorer og andre fandtes fortalere for begge holdninger, dels blev de i stigende grad tema for diskussioner mellem universiteter og staten. Gennem analyse af diskussioner om dette tema ønskes det at historicere visse begreber knyttet til den humboldske universitetsidé: forskningsbaseret undervisning, universiteternes selvstyre, eliteuniversitet (hvornår og hvorfor bliver elite en beskrivelse af det traditionelle universitet?).

Studiernes indretning og stillingsstrukturen ved universiteterne. I løbet af perioden skete der ændringer af studieordningerne med indførelse af flere, men mindre eksamener. Samtidig diskuteredes det fra slutningen af 1950'erne, om der efter amerikansk forbillede skulle indføres bachelorgrader ved de danske universiteter. Med afsæt i dette tema diskuteres den "danske" universitetsmodel over for andre, specielt den anglosaksiske/amerikanske. Samtidig med at universiteternes undervisningsdel således diskuteres og ændres, fastholdes den kendte model for undervisernes profil. Med ansættelse af et antal amanuenser i 1958 skulle rekrutteringsgrundlaget for forskere styrkes, mens undervisning fortsat blev betragtet som nødvendigt "pligtarbejde". Den øgede undervisningsbyrde i 1960'erne blev i ikke ringe grad løftet af undervisningsassistenter.

Perioden er om noget præget af en *voldsom tilvækst i antallet af universitetsstuderende*, dels som følge af, at "de store årgange" meldte sig på universiteterne, dels fordi større andele af de enkelte årgange søgte universiteterne. Der var meget forskellige opfattelser af denne tilvækst. Universiteterne var ikke indstillet på en sådan vækst og ønskede den egentlig ikke, mens der var både økonomiske og demokratiske argumenter for at støtte, at stadig flere unge fik en universitetsuddannelse.

Det øgede antal universitetsstuderende dannede baggrund for *oprettelse af nye universiteter*. Odense Universitet blev oprettet i 1965, Roskilde Universitetscenter i 1972 og Ålborg Universitetscenter i 1974. De tre nye universiteter blev udformet forskelligt, idet de reflekterede skiftende forventninger til universitetsområdet udvikling.

Disse temaer: universitetets formål, studierne indretning, studentertilvæksten som byrde eller nødvendighed og de nye universiteters udformning var genstand for megen diskussion, såvel internt på universiteterne som mellem universiteter og staten. Undersøgelsens sidste tema er derfor de *gensidige forventninger mellem stat og universiteter/højere læreanstalter*.

Undervisningsministeriets interne organisation mht den videregående undervisning gennemgår i perioden forskellige forandringer, kulminerende med oprettelse af Direktoratet for Videregående Uddannelser i 1975. Det skal diskuteres, hvorfor dette direktorat først oprettes 15 år efter Administrationsudvalgets anbefalinger i 1960. Forholdet mellem stat og universiteter/højere læreanstalter diskuteres i perioden mellem to positioner, som efterhånden bliver hinandens modsætninger, nemlig på den ene side universiteternes selvstændighed, autonomi, og på den anden side holdningen til og præmisserne for planlægning og dermed økonomisk styring.